

Osvěta a ekovýchova v záchranných stanicích

na příkladu Záchrané stanice ČSOP Vlašim

Michala Musilová, Kateřina Červenková

Péči pracovníků záchranných stanic pro živočichy prochází ročně několik tisíc volně žijících zvířat. Pomoc zraněným a jinak handicapovaným jedincům je však jen jednou polovinou poslání záchranných stanic. Jejich hlavní význam spočívá v osvětě a vzdělávání široké veřejnosti. Té se věnují různou měrou všechny stanice sdružené v Národní síti stanic, některé mají propracovaný kompletní systém ekovýchového působení. Příkladem může být Záchraná stanice pro živočichy ČSOP Vlašim.

Záchraná stanice pro živočichy ČSOP Vlašim

Český svaz ochránců přírody založil záchrannou stanici pro volně žijící živočichy ve Vlašimi již v roce 1994. Postupně se zde podařilo vybudovat dobře vybavené a prostorové zázemí a zejména kvalitní tým profesionálních pracovníků (včetně veterinárního lékaře) a dobrovolníků. Před dvěma lety se léčebná část stanice přestěhovala z omezených podmínek centra Vlašimi do nového prostorného areálu ležícího mimo město a namísto ní, v zahradě Podblanického ekocentra, vyrostla nová expozice s originálním názvem paraZOO.

Jak vytvořit vztah veřejnosti ke zvířatům

Záchrané stanice srozumitelnou a nenásilnou formou budují vztah veřejnosti ke zvířatům, přičemž ekologická výchova je jedním z nejdůležitějších nástrojů. Hlavním cílem je snížit negativní dopady lidského jednání na život volně žijících zvířat i přírody jako celku a motivovat návštěvníky k ochraně živočichů. Nejsilnějším nástrojem ekologické výchovy v záchrané stanici je konkrétní životní příběh libovolného zvířete, protože pomáhá člověku alespoň částečně se ztotožnit s jiným tvorem.

Zvíře již není bezejmenný cizí objekt, ale žijící a citlivý tvor, který má svůj osud ovlivněný člověkem, a je možné s ním navázat vztah. K předávání praktických informací o nebez-

pečných prvcích v prostředí a návodů, jak zvířatům pomoci, výborně slouží modely, výstavky a podobné instalace. V neposlední řadě je důležitým úkolem stanice poskytovat obča-

Osobní kontakt se zvířetem je nejen pro děti velikým zážitkem. Díky němu si snadněji zapamatují některé informace a především se naučí, jak se ke zvířatům správně chovat.

Fotoarchiv ZO ČSOP Vlašim

V paraZOO se návštěvníci mohou seznámit se zástupci řady druhů zvířat žijících na území ČR, kteří byli v záchranné stanici léčeni, avšak pro trvalé následky svého zranění již nemohou být vypuštěni. Nejoblíbenějším zvířetem nejen dětí je zde vydra Bublina.

Foto Petr Zapletal

nům informace a poradenství, jak postupovat v případě ohrožení zvířat nebo jak se zachovat v případě střetu zájmu člověka a zvířete.

Na tyto základní formy ekologické výchovy navazují další vzdělávací programy s vhodně sestavenými lekcemi s využitím současných pedagogických metod, které vědomě pracují se sledovanými cíli a aktivně zapojují účastníka. Pokud má být takový program opravdu přínosný, záchranná stanice se neobejde bez pedagogicky vyškolených lektorů.

Formy ekologické výchovy se liší podle cílových skupin a dají se rozčlenit na čtyři hlavní okruhy: osvětu veřejnosti, ekoporadenství, spolupráci se školami, mimoškolní výchovu dětí a mládeže a práci s dobrovolníky. Dopad působení záchranné stanice tak může být značně rozsáhlý.

Osvěta veřejnosti

Záchranná stanice ČSOP Vlašim působí na širokou veřejnost prostřednictvím své expoziční části, nejrůznějších tiskovin, které vydává, provozováním webových stránek a Facebooku, spoluprací s médii a pořádáním různých akcí. Tato forma ekovýchovy je neadresná, ale má dopad na rozmanitou a širokou skupinu lidí.

paraZOO

paraZOO byla otevřena 2. 6. 2012. Jedná se o expozici záchranné stanice nacházející se v centru Vlašimi, jež získala titul zoo. Návštěvníci zde stejně jako v ostatních zoologických zahradách najdou živá zvířata, mohou si u jednotlivých voliér a výběhů pročíst informace o jejich biologii anebo si jen tak příjemně odpočinout v upravené zahradě.

V čem ale tkví unikátnost názvu, předpony „para-“? Hlavním cílem paraZOO je ukázat návštěvníkům, jak lidská činnost ovlivňuje živočichy kolem a jak je mohou chránit. Chová jen zástupce zvířat České republiky, jež byli přijati do záchranné stanice, ale pro trvalé následky svého zranění již bohužel nemohou být vypuštěni zpět do přírody. Příběhy zvířat shrnuje výstava o nebezpečích hrozících živočichům v přírodě, doplněná o možná preventivní opatření. Kromě toho zde lidé najdou i expozici ptačích budek, dozví se, jak mohou svoji zahradu oživit například biotopovým jezírkem, anebo k čemu jsou například dobré domečky pro hmyz.

Ode dne otevření do konce roku 2012 navštívilo paraZOO 6 517 zájemců. Lidé mohou využít i komentovanou prohlídku s průvodcem a dovědět se tak o činnosti záchranné stanice a ochraně zvířat mnohem více.

Vydavatelská činnost, spolupráce s médii a provozování webových stránek

Za dobu své činnosti se stanice podílela na vydání více jak tří desítek odborných publikací. Významné jsou například *Ptáci Podblánicka*, *Ryby a mihule České republiky*, *Vážky*, *Ježci* a další. Pracovníci stanice se rovněž zaměřují na tvorbu tematických letáků, plakátů nebo samolepek. Některé tiskoviny jsou k zakoupení v e-shopu či v ekoobchůdku při paraZOO, jiné se volně distribuují v infocentrech, rozdávají nálezcům zvířat, dětským účastníkům výukových programů a při akcích. Zvláště úspěšná byla řada letáků týkající se tématu živá zahrada. Z drobnějších tiskovin byly oblíbené například samolepky edice *Ptáci Podblánicka*.

Kromě vlastních tiskovin pracovníci stanice přispívají do médií. Každý týden vydá-

vají minimálně jednu tiskovou zprávu o zajímavých zvířatech přijatých do jejich péče, upozorňují na příčiny jejich zranění, píší o aktuálních tématech v problematice ohrožování zvířat a dalších významných událostech. Tiskové zprávy se často objevují i v rozhlase a nezdídky také v televizi. Jsou ukládány na internetových stránkách záchranné stanice a na Facebooku. Pomocí Facebooku udržuje stanice komunikaci se svými příznivci. Zveřejňuje novinky ze života chovaných zvířat, zajímavé fotografie a videa. Facebookoví fanoušci se zapojují do vymýšlení jmen pro zvířata.

Akce pro veřejnost

Stanice každoročně pořádá několik akcí pro veřejnost. Například tradiční *Vánoce se zvířátky*, den otevřených dveří v léčebném areálu stanice či vypouštění vyléčených pacientů. Zvláště poslední akce patří mezi oblíbené. Blízký kontakt s volně žijícím zvířetem je pro mnohé účastníky silným zážitkem. Informace o biologii daného druhu zvířete jsou pro ně najednou mnohem zajímavější. Chtějí vědět, jaký byl příběh vypouštěného jedince, jak se zranil, jak se léčil, čím se živí, kde se s takovým druhem mohou v přírodě znovu setkat a zda je chráněný. Blízkost zvířete budí v lidech sympatie a zážitek z chvíle vypuštění je motivuje k podílení se na ochraně přírody. Kromě vlastních akcí se stanice účastní i veřejných akcí jiných pořadatelů, například dětského dne v Benešově.

Ekoporadenství

Lidé se na pracovníky stanice hojně obrací prostřednictvím e-mailu, telefonu i osobních konzultací s nejrůznějšími dotazy. Nejčastěji se týkají možnosti ohrožení nějakého zvířete, legislativy nebo chtějí vědět, jak mohou zvířatům pomáhat: jak například správně přikrmovat ptáky, jak pomoci ježkům, jak upravit zahradu, aby v ní žili různí živočichové apod. Ochránci ze záchranné stanice všem odpovídají, individuálně radí a na internetových stránkách ČSOP Vlašim vystavují informace vztahující se k nejčastějším dotazům. Radí také nálezcům zraněných zvířat, které informují, o jaké zvíře jde, proč se zranilo a především jak je možné jeho zranění či například jeho uvěznění v budově předejít.

Ekoporadenství je díky konkrétnímu řešení problémů a individuálnímu přístupu velmi důležitou formou ekovýchovy. Ani otázky typu, jak se zbavit netopýrů na půdě, jak zlikvidovat strakapouda ničícího fasádu domu a další podobné, nejsou vzácností. V těchto případech je výchovný vliv obzvláště významný. Pracovníci stanice navrhuji možná řešení, ale zároveň se odborným přístupem, empatií a asertivním jednáním snaží dotazovateli vysvětlit význam daných živočichů

Osvětově působí také vypouštění uzdravených zvířecích pacientů, kterého se účastní nejen školy, ale i široká veřejnost. Ošetřovatel před vypuštěním seznamuje účastníky s úlohou záchranných stanic a především je informuje o důvodu zranění konkrétního jedince. Výklad je doplněn informacemi o biologii vypouštěného druhu.

Fotoarchiv ZO ČSOP Vlašim

a následně možnosti ochrany. Občas se tak ze zdánlivého nepřítele zvířat stane jejich ochránce. Jen za rok 2012 odpovídali ve stanicích ve Vlašimi na více jak 600 dotazů se zvířecí tematikou.

Zástupci stanice také provozují informační stánky, tzv. mobilní ekoporadny. Můžete je navštívit a své dotazy tak osobně konzultovat na veřejných akcích, jako jsou například *Májové slavnosti* ve Vlašimi nebo *Růžové slavnosti* na zámku Konopiště. Spoustu

informací také najdete v budově Podblanickeho ekocentra, kde je provozována veřejně přístupná odborná knihovna.

Spolupráce se školami

Kromě běžných prohlídek paraZOO si mohou školy objednat dvou- až tříhodinový výukový program vedený vyškolenými pedagogy. Pro první až druhou třídu ZŠ slouží program *Zvířecí detektivové*. Děti podstoupí detektivní výcvik, vedený maňáskovým detektivem veverčákem (poznávání stop, zvuků a maskování zvířat), a stanou se zvířecími detektivy, kteří odhalují příčiny zranění volně žijících živočichů. Do školy si třída odnese vlastnoručně vyrobený kalendář, který poradí, jak celý rok pomáhat volně žijícím zvířatům.

Pro děti z druhého stupně ZŠ je určen program *Můžete nám pomoci?* Prostřednictvím příběhů zvířat ze záchranné stanice je dětem představena činnost a funkce záchranné stanice. Žáci se dozvědí, co dělat při nálezu poraněného nebo vysíleného zvířete, v jakých případech je lepší vůbec nepomáhat i jak se dá zbytečným zraněním a strádání zvířat předcházet.

Středoškolákům je určen program *Zvířata a my*, zaměřený na širší problematiku vztahu člověka a ostatních živočichů s důrazem na domestikaci, otázku pokusů na zvířatech a lov a chov zvířat pro získávání kožešin. Studenti se seznámí s problematikou práv zvířat prostřednictvím simulační hry, v níž si zároveň vyzkoušejí proces vzniku a schvalování zákonů. Ročně navštíví tyto programy kolem 300 dětí.

Stanice spolupracuje s odborně zaměřenými středními a vysokými školami, kterým nabízí odborné praxe studentů. Ti se ve stanicích seznámí s jejím chodem, prohlédnou si její

zázemí a především si vyzkouší péči o volně žijící živočichy. Asistují při krmení, veterinárním ošetření nebo například pomáhají při záchraně obojživelníků při jarních migracích. Někteří studenti se do stanice pak vrací jako dobrovolníci. Od roku 1996 se Záchranná stanice ve Vlašimi zapojuje do organizace ekologické olympiády pro střední školy.

ZO ČSOP Vlašim příležitostně pořádá i semináře pro samotné lektory a učitele, kde se účastníci seznámí s problematikou ochrany zvířat obecně a naučí se některé aktivity použitelné ve výuce.

Práce s dobrovolníky

Další formou ekovýchovy je práce se členy ZO ČSOP Vlašim a dobrovolníky. Ti se ve stanicích účastní dobrovolných brigád nebo prací nad rámec těch, které studenti vykonávají v rámci své školní docházky. Mimoškolně ve stanicích prakticky pomáhají i děti z oddílů mladých ochránců přírody, které se zapojují do činností spojených s péčí o zvířata, účastní se vypouštění pacientů nebo si například vyzkoušejí roli průvodce v paraZOO, kdy si musejí samostatně zpracovat informace o jednotlivých zvířatech. Zázemí stanice a více informací o péči o zvířata získají také adoptivní rodiče zvířat v paraZOO, kam jsou zváni na návštěvu svých zvířecích svěřenců.

Těmito aktivitami se podněcuje osobní iniciativa v ochraně zvířat. Dobrovolníci a pomocníci získávají zkušenost s péčí o zvířata a dobrý pocit z vykonané práce.

Kateřina Červenková, vedoucí Střediska pro environmentální výchovu, vzdělávání a osvětu ČSOP Vlašim
Michaela Musilová, vedoucí Záchranné stanice pro živočichy ČSOP Vlašim

Záchrana handicapovaných zvířat ve Velké Británii

Nevládní nezisková organizace Royal Society for Prevention of Cruelty to Animals zachraňuje handicapované živočichy ve Velké Británii už téměř 200 let.

Historie

Nezisková organizace Královská společnost na ochranu zvířat proti týrání (Royal Society for Prevention of Cruelty to Animals, RSPCA) byla založena 16. června 1824 londýnským vikářem, reverendem Arthurem Broomem, a stala se první a nejstarší organizací na světě zabývající se ochranou zvířat proti týrání. Její původní

(a do dneška přetrvávající) poslání je obsaženo ve čtyřech bodech ustavujícího prohlášení:

- Zaměstnávat inspektory, kteří dohlížejí na životní podmínky zvířat, a zasahovat proti těm, kteří zvířata týrají.
- Informovat veřejnost o zásadách správné péče a pohody zvířat.
- Vyzývat systematicky veřejnost v médiích k lepšímu zacházení se zvířaty.